

HEIAN DAVRI MADANIYATI VA ADABIYOTI XUSUSIYATLARI

Abdullayeva Muxlisa Aliyevna

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6320912>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi:17-fevral 2022

Ma'qullandi:22-fevral 2022

Chop etildi:27-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

Ritsuryō, Myths and folklore, Heijōkyō, Heiankyō, Nara period, "Mandaigu" 「万代宮」.

ANNOTATSIYA

Bu maqolada Ritsuriyujatlar xukumati, miflar va fol'klor, Nara davridagi dehqonlar hayoti va aristokratik poytaxtdagi Xeyan davri xaqida qisqacha ma'lumotlar keltirilgan.

Ritsuryō hukumatining tashkil etilishi. Koreya yarim orolida Silla Tang bilan birlashib, Baekjega hujum qiladi. Yaponiya qadimdan do'stona munosabatda bo'lib kelgan mamlakatlardan bo'lgan Baekjeni qutqarish uchun katta qo'shin yuboradi, ammo 663-yilda Baekgangda yutqazadi. Shundan so'ng, O'rta asrlar shahzodasi Otsuda (Shiga prefekturasi) imperator Tenji sifatida taxtni egallaydi va Tang hujumidan saqlanish bilan birgalikda, mamlakatni ham isloh qilishga o'tadi.

Imperator Tenji vafot etgach, 672-yilda taxt uchun fuqarolar urushi (Jinshin urushi) yuz beradi. G'alaba qozonib, taxtni qo'lga kiritgan imperator Tenmu farmoniga asoslanib "Agar knyaz Xudo bo'lsa ..." qo'shig'ini aytadigan buyuk kuchga ega bo'lgan xalqni qurishni maqsad qilgan. Siyosiy markaz sifatida u Xitoyga ergashib, tartibli yo'llar bilan

taqsimlangan shahar (Fujiwara-kyō) qurishni boshlaydi. Imperatorlar oilasi va qirol oilasini amaldor sifatida ishlatish tizimi bilan milliy tarixni tahrir qilishni boshlaydilar. Ushbu milliy tarix 8-asrda "Kojiki" va "Nihonshoki" sifatida yakunlandi. "Yaponiya" degan milliy nom va "Imperator" degan unvon Imperator Tenmu davridan boshlab qo'llanila boshlanadi.

Miflar va folklor. Imperiya saroyida imperator oilasi va qirol oilasiga o'tgan afsonalar, folklor va yozuvlar imperatorga asoslangan mamlakatning shakllanishi haqidagi hikoya sifatida qayta tashkil etildi. Masalan, Yagi Daijani yo'q qilish haqidagi afsonada biz suv xudosi Daijani ushlab, yaxshi hosil olish uchun ibodat qilgan qadimgi odamlarning istaklarini ko'rishimiz mumkin. Shu tarzda, ko'plab afsonalar qadimgi

yaponlarning tabiatga bo'lgan qarashlarini ifodalaydi.

Buyuklar millati. Siyosat imperatorga asoslangan hukumat (qirol saroyi) ostida hukmronlik va farmon asosida amalga oshirildi. Markazda 2 ta hukumat va 8 ta vazirlikning idoralari mavjud bo'lib, ular Daijokanni o'z ichiga oladi va Dazayfu (Fukuoka prefekturasi) Kyūshūda diplomatiya, harbiy va Kyūshū siyosatini olib borish uchun tashkil etilgan. Mintaqalar mamlakatlar, okruglar va qishloqlarga bo'linib, milliy hukumatda siyosat olib borish uchun mamlakat markazidan Kokushi tayinlangan. Grafliklar va qishloqlarda mintaqadagi nufuzli odamlar gunji va qishloq boshliqlari etib tayinlangan. Kinaydagi nufuzli zodagonlar poytaxtda to'planib, ularga imperator tomonidan yuqori daraja beriladi (Yaponiya aholisi o'sha paytda 6-6,5 million, Narada esa 200 mingga yaqin odam taxmin qilingan edi. 130 ga yaqin aristokratlar bo'lgan.), va ular lavozimlari uchun yuqori maoshlar va imtiyozlarni o'z darajalariga muvofiq olishar edi. Avlodlar ham foydali pozitsiyani egallashgan.

Heijōkyōning yakunlanishi. Poytaxt ko'pincha imperator tomonidan o'zgartirilgan, ammo Tang va Silla poytaxtlariga asoslangan Heijōkyō (hozirgi Nara shahri) Nara havzasining shimoliy qismida to'liq miqyosli poytaxt sifatida tashkil etilgan va 710-yilda tugatilgan. Taxminan 80 yildan keyin Nara davri deb nomlanadi. Heijōkyō va har bir mamlakat milliy hukumatlarini birlashtiradigan yo'llar ham takomillashtirildi, amaldorlar faol bo'lishdi va qishloq joylaridan poytaxtga turli xil mahsulotlar yetkazib berildi.

Nara davrining o'rtalarida buddizmga chuqur ishongan imperator Shōmu va imperator ayoli Komyō har bir mamlakatda Kokubunji va Kokubunnanji hamda poytaxtda Tōdaiji ibodatxonalarini qurib, Buddaning kuchi bilan millatni himoya qiladilar. Tōdaiji

ibodatxonasida dunyodagi eng katta oltin va misdan yasalgan Buddha haykali mavjud. Bunga juda katta mablag' sarflanadi va ko'plab odamlar safarbar qilingan. Ritsuryō tizimi va fermer hayoti. Ritsuryō tizimida odamlar, yuqori martabali (yaxshi odamlar) va past tabaqadagi odamlarga bo'lingan. Past tabaqadagi odamlar orasida ham eng past martabadagi odamlar, shuningdek, egalarining mulki sifatida sotib olingan va sotilgan. Aholini ro'yxatga olish har olti yilda bir marta tuzilgan va olti yoshga to'lishi bilan maqomi va jinsiga qarab belgilanadigan keng miqyosdagi Kubunden, ya'ni dalalar har bir kishiga tasimlab berilib, agarda u kishi vafot etganda unga yerga ishlov beruvchining umri davomida guruch ekinlarini yetishtirish uchun ajratilgan yer, ya'ni qo'mitani yig'ish usuli beriladi. Soliqqa kelsak, patriarx 「祖庸調」 (ajdodlardan yig'ilgan guruchni Kubunden bo'yicha to'laydi. 庸 (Tang) yiliga 10 kun Tōkyoga boradi va mehnatga ergashish o'rniga u ma'lum miqdordagi matolardan foydalanib, mato va ipak kabi maxsus mahsulotlarni soliq sifatida to'lagan). Bundan tashqari, mintaqada 「祖庸調」 deb nomlangan mehnat majburiyati va vasiylik kabi harbiy xizmat vazifasi ham mavjud edi. Ularga yuklagan vazifalari juda og'ir edi va qochib ketadigan dehqonlar ham ko'p edi. Boshqa tomondan, temir mahsulotidan dehqonchilikda ishlatiladigan qurol-aslaha vositalari va yetishtirish usullarining takomillashtirilganligi sababli ekinlarning hosildorligi osha boshlaydi va yetishtirish, asosan, mintaqadagi nufuzli odamlar tomonidan targ'ib qilingan. Keyinchalik, 743-yilda qaytarib olingan yerga xususiy mulkchilikka ruxsat beruvchi Konden 「永年私財法」 Einen Shizai qonuni chiqarilgach, markaziy zodagon (aristokrat)lar va ibodatxonalar Viloyat gubernatori (Kokushi) orqali Gunji, ya'ni viloyat

hukumatiga birlashib, viloyat hukumati nazorati ostida bo'lgan dehqonlar va qochib ketgan dehqonlardan foydalanib, yerlarni tozalab va xususiy yerlarni kengaytirganlar. Ushbu xususiy yer keyinchalik mulk deb ataladigan bo'ldi.

Poytaxtning Heiankyō (Kyōto) ga ko'chirilishi. Heijōkyōdan Heiankyōga. 8-asrning ikkinchi yarmida imperatorning vorisi ustidan imperator oilasi va aristokratlar o'rtasida hokimiyat uchun qattiq kurash olib borilib, Dōkyō singari siyosiy hokimiyatga ega bo'lgan rohiblar ham ishtirok tishgan. Imperator Kanmu Ritsuryōning siyosatini tiklash maqsadida Heikokyōdan uzoqlashib, Heikokyōdan Nagaokakyōga (Kyōto prefekturasi) ko'chib o'tadi va keyin 794-yilda Heiankyōga (Kyōto shahri) ko'chib o'tadi (Enryaku 13). Shundan so'ng Kamakura Shōgunatining tashkil topishiga 400 yilgacha bo'lgan vaqt Heian davri deb nomlanadi. Heiankyō 「万代宮」 “Mandaigu”, ya'ni abadiy poytaxt sifatida taxminan 1100 yil davomida shaharning poytaxti bo'lishda davom etgan.

Imperiya sudi farmon siyosatini tiklash uchun mahalliy siyosatni jalb qiladi va 「国司」 Kokushi (viloyat gubernatorlik)larini yaqindan nazorat qiladi. Va yana bir tomondan, u dehqonlarni askarga aylantirishni to'xtatadi va Gunjining farzandlaridan Kenji deb nomlanadigan askarlarni tanlab, mamlakat himoyasi uchun xizmat qilishga undaydi. Shu tarzda dehqonlarga yuklatilgan vazifalardan yengil tortib, Kubundenga berishga harakat qiladi.

Zodagonlar poytaxti Heian davrida. Kyōto hozirgi davrdan bir necha ikki yuz yillar oldin poytaxt sifatida barpo qilinganligi Kyōtoning boshlanishi hisoblanadi. Maxsus qurilgan poytaxt qadimiy Kyōto bo'lgan. Bir yuzi qirq yillar oldin Tōkyo poytaxt bo'lgungacha, ming yillardan ziyod vaqt mobaynida Yaponiyaning poytaxti bo'lib

kelgan. O'sha ming yillar ichida eng gullab yashnagan davr Seishōnagon hamda Murasaki Shikibular ijod qilib, faoliyat ko'rsatgan davr, ya'ni Heian davri bo'lib, bu davr eng gullab yashnagan zodagonlar(aristokratlar) davri ham bo'lgan. O'sha vaqtlarda Yaponiyaning butun aholisi soni taxminan olti yuz ming kishi bo'lib, qadimiy Kyōtoda o'n besh minglarcha odam yashagan ekan. Shulardan taxminan bir yuzi elliktasi zodagonlar (aristokratlar) bo'lgan. Juda ham kam bo'lgan. Biroq shularning orasida boylik va hokimiyatni qo'lida ushlab, siyosatni yurgiza oladiganlari faqat yigirma kishigina bo'lgan. Zodagonlar (aristokratlar) oilasida tug'ilgan deb, nafaqat xohlagan narsasini qo'lga kiritganlar, balki dabdabali hayot ham kechirishgan. Zodagonlar (aristokratlar) orasida ham yuqori mansab bilan bir qatorda quyi mansab ham mavjud bo'lgan. Yuqori tabaqa, o'rta tabaqa va quyi tabaqa degan uchta tabaqaga bo'linib, xuddi sushining qarag'ay, bambuk hamda o'rik kabi turlaridek tabaqalarga ajratilgan.

Seishōnagon hamda Murasaki Shikibular keyingi avlod uchun yozib qoldirgan ijodiy asarlari Heian davrida, undan oldingi Nara davrida davom etgan imperator saroyini markaz sifatida zodagonlar (aristokratlar) jamiyatni boshqargan davr bo'lgan. Biroq siyosatning bunyod etilishi va odamlarning hayot kechirishi Nara davriga solishtirganda ancha o'zgarganligining guvohi bo'lamiz. Yanada katta o'zgarish, Xitoyning ta'sirini qabul qilmagan holda Yaponiya o'zining madaniyatini rivojlantirishidir. Misol uchun, zodagon ayollarning odatiy kiyimlari (kimonolari) hamda qishda kiyiladigan o'n ikki qavatli kiyimlari (kimonolari)dir. Bundan tashqari Seishōnagon va Murasaki Shikibular yaponcha she'r va qissa kabilarni hamda gapni ifodalashda ishlatgan kana alifbosi ham shular jumlasidandir. Nima uchun aynan Heian davrida Yaponiyaning o'ziga xos madaniyati

paydo bo'lganligining eng katta sababi elchilik aloqalarining bekor qilinganligidir deb aytishadi. Elchilik aloqalari deganda, siyosatning olib borilish tizimi hamda madaniyatni o'rganish maqsadida Yaponiyadan Xitoyning Tan sulolasiga yollangan ayg'oqchisidir. Shaxzoda Shōtoku yuborgan Yaponiya diplomatik vakilining davrida deb birlashtirilsa, taxminan uch yuz yil, bu vaqt mobaynida Yaponiya Xitoyning andozasiga asoslangan siyosatning bunyod etilishi hamda madaniyatini o'rganib keladi.

Biroq Heian davri boshlanishi bilan Xitoyda Tan sulolasi kuchsizlanib,

mamlakatdagi tartibsizliklar yaqqol ko'zga ko'rinadigan bo'lib qoldi. Buning oqibatida xavf bostirilgunga qadar elchilarni yuborishdan ma'no yo'q bo'lib qoladi, va nihoyat Tan sulolasi tanazzulga yuz tutadi. Bu Seishōnagon va Murasaki Shikibularning kirib kelishidan taxminan yuz yillar oldingi bo'lgan voqealardir.

Shundan keyin, ayniqsa, zodagonlar (aristokratlar)ning turmush tarzi va madaniyatining rivojlanishi, keyinchalik milliy urf-odat va an'analari madaniyati deb ham ataladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 今井卓爾ほか編、源氏物語講座7『美の世界 雅びの継承』勉誠社、平成5年。
2. 小西聖一『紫式部と清少納言—貴族の栄えた時代に』（NHKにんげん日本史、）理論社、平成15年。
3. 与謝野晶子訳『源氏物語』（上中下）角川文庫、昭和47年。
4. 倉本一宏、『一条天皇』、〈日本複写権センター委託出版物〉、平成15年。
5. 大口勇次郎など、『中学校歴史日本の歴史と世界』、株式会社、清水書院、平成14年。
6. 日向一雅、「源氏物語—その生活と文化—」中央公論美術出版、平成16年